

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

100-річчю від дня народження
В. О. Сухомлинського присвячується

**ВІСНИК
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ
«В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І
ШКОЛА ХХІ СТОЛІТТЯ»**

Випуск XI

Умань

2018

УДК 37(477)(09)(06)

В 53

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол №8 від 21 березня 2018 року)*

Головний редактор:

Кузь В. Г. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, дійсний член НАПН України (головний редактор).

Редакційна колегія:

Кочубей Т. Д. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Демченко І. І. доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної освіти, декан факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Кушнір В. М. доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

В 53 – **Вісник науково дослідної лабораторії «В. О. Сухомлинський і школа XXI століття»** – 100-річчю від дня народження В. О. Сухомлинського присвячується / за ред. В. Г. Кузя. – Умань : ВНЦ «Візаві», 2018. – Вип. XI – 146 с.

До збірника включені матеріали наукових досліджень членів лабораторії «В. О. Сухомлинського і школа XXI століття».

Статті подано в авторській редакції.

УДК 37(477)(09)(06)

©Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
КУЗЬ ВОЛОДИМИР Нова українська школа за концепцією розвитку освіти в період 2015 – 2025 років.....	7
БАБІЙ ІННА Народна педагогіка про виховання підрастаючого покоління	15
БІЛАН ВАЛЕНТИНА Корекційно-педагогічна робота дефектолога засобами естетотерапії з дітьми з вадами психофізичного розвитку.....	19
БУТЕНКО ОЛЬГА Гендерні аспекти виховання майбутньої матері у творчій спадщині В. Сухомлинського.....	26
ГАВРИЛЮК СВІТЛАНА Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського у розвитку дитячої творчості.....	31
ДЕМЧЕНКО ІРИНА Особливості підготовки вчителя початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.....	38
ДОБРИДЕНЬ АЛЛА, МАКАРЧУК ВІКТОРІЯ Самоосвітня діяльність школярів крізь призму педагогічних ідей В. О. Сухомлинського.....	46
ЗАБОЛОТНА ОКСАНА Нова українська школа і конструювання знань: Чи готовий до цього учитель?.....	51
ЗАЛІЗНЯК АЛЛА Методичні поради Василя Сухомлинського щодо використання природи у навчанні дітей рідному мовленню.....	58
ЩЕНКО ЛЮДМИЛА Художнє слово як засіб розвитку мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного віку.....	65

КОЛЯДА НАТАЛІЯ, КРАВЧЕНКО ОКСАНА Громадянське виховання студентської молоді крізь призму педагогічних ідей В. О. Сухомлинського.....	73
КОМІСАРЕНКО НАТАЛІЯ Тестовий контроль знань студентів як умова модернізації освіти в Україні.....	80
КОЧУБЕЙ ТЕТЯНА Основоположні принципи побудови концепції дитинства в педагогічному спадку Василя Сухомлинського.....	86
КУШНІР ВАЛЕНТИНА Ідеї інклюзивного навчання у педагогічному досвіді Василя Сухомлинського.....	95
ОСАДЧЕНКО ІРИНА Особливості створення психологічного комфорту на заняттях як запорука вдереження моралі студентів та викладачів.....	101
ІГРЕЦЬКА НАТАЛІЯ, ШИЛЬОВА МАРИНА Формування духовності та моральних якостей особистості в сучасному суспільстві.....	109
ПОПІЧЕНКО СВІТЛАНА Активізація пізнавальної діяльності дошкільників при ознайомленні з природою.....	115
СЕМЧУК СВІТЛАНА Сучасне дитинство в епоху інформаційної доби: міждисциплінарний підхід.....	123
СКРИПНИК НЕЛІА Місце проблеми виховання толерантності в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.....	131
ТКАЧУК ЛАРИСА Ідея педагогічного стимулювання у вітчизняній педагогічній думці кінця XIX - XX століття.....	135
НАШІ АВТОРИ	143

ПЕРЕДМОВА

В. О. Сухомлинський – видатний вітчизняний педагог

У цьому році наша країна, весь світ відзначає 100-річчя від дня народження видатного вітчизняного педагога, мислителя, вченого В. О. Сухомлинського. Він – прибічник ідей виховання на засадах гуманізму, громадянськості, родинного виховання, які є центральними в його працях, які відомі в усьому світі. В. О. Сухомлинський – автор 36 монографічних праць і брошур, понад 600 статей, близько 1200 художніх творів для дітей.

Найголовніші праці В. О. Сухомлинського давно вже стали настільними книгами тисяч і тисяч вихователів, дійовими помічниками педагогів-практиків у розв'язанні багатьох складників навчально-виховної роботи. Широко розробляв В. О. Сухомлинський конкретні проблеми розумового, морального, естетичного та фізичного виховання школярів, питання політехнічної освіти, теорії навчання, виховання дітей у сім'ї, самовиховання і самоосвіти, професійної майстерності вчителя.

Взагалі, В. О. Сухомлинський був поетом і літератором за натурою. Він завжди прагнув розкрити поезію виховання, поетичну красу творчої вчительської діяльності. Науковий стиль творів педагога органічно поєднується із стилем літературно-мистецьким. Тому можна з повним правом твердити, що Василь Олександрович був не тільки вченим, а й митцем у педагогіці.

В. О. Сухомлинський багато зробив для піднесення педагогічної культури вчителя. Уся система тих ідей, які він у своїх творах розкривав і пропонував, зорієнтована водночас і на розв'язання завдань школи сьогодення і на розвиток педагогіки майбутнього. Зокрема він твердив: «Осмислення минулого якраз і необхідне перед усім для того, щоб ясніше уявити майбутнє, а від розуміння майбутнього багато в чому залежить культура педагогічного процесу сьогодні» [т. 1, с. 61].

Кожний учитель, кожний педагог – це обов'язково найперше – вихователь. В одній із своїх праць «Методика виховання колективу» [т. 1, с. 403-641] він пише: «Вихователь – це особа, яка за дорученням народу має повсякденний доступ до найдорожчого народного багатства – душі, розуму, думок, почуттів дітей, підлітків і юнацтва. Перед ним, з одного боку, моральні цінності, створені, вистраждані упродовж століть, а з другого – багатство народу, його надія – молоде покоління. Вихователь творить найбільше багатство суспільства – людину... Визначивши, що треба вкласти в юні душі, вихователь замислюється над тим, як настроїти своїх вихованців на сприйняття моральних цінностей» [т. 1, с. 429-430].

У книзі «Серце відаю дітям» (2012) він писав: «У своїй мрії я бачу вас дорослими людьми, мої дорогі діти. Кожного з вас бачу мужнім патріотом, людиною з чесним і палким серцем, ясним розумом, золотими руками» [с. 458].

В статті «Слово до учнів» [т. 5, с. 603-613] знаходимо дивовижні думки: розумні руки творять розумну голову; в нашій школі мислення ми вчили наших школярів трьом речам: бачити, спостерігати і думати. При цьому належить

самобуття, вона є джерелом виховання любові до Батьківщини та рідного слова.

Висновки... Отже, у літературно-педагогічній спадщині великого вченого Василя Сухомлинського закладені багатющі резерви для розвитку мови у дітей. Вивчення та осмислення його досвіду допоможе сучасним педагогам у розвитку та збагаченні мовлення дітей.

Подальші розвідки у заданому напрямі пов'язані з дослідженням розвитку діалогічного мовлення у дітей.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. – Т.5: На трьох китах. – 638 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. – Т.3: Рідне слово. – 669 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. – Т.5: Слово вчителя в моральному вихованні. – 638 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. – Т.5: Слово до учнів. – 638 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. – Т.5: Слово про слово. – 638 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1976. – Т.2: Як добитися, щоб слово вихователя доходило до серця вихованця. – 669 с.
7. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1966. – 230 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К.: Вид-во «Радянська школа» 1969. – 245 с.

Іщенко Людмила

ХУДОЖНЄ СЛОВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається творче використання ідей В. Сухомлинського в педагогічну практику сучасного дошкільного закладу освіти. Досліджується проблема мовленнєвої творчості дітей 5-6 років засобами художньої інструкції. Мета дослідження: розкрити методикою використання художнього слова як засобу розвитку мовленнєвої творчості дошкільників. Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, спостереження, бесіди з дітьми. Визначено вплив художнього слова на розвиток мовленнєвої творчості дошкільника. Розроблена методика розвитку мовленнєвої творчості дошкільника засобами художнього слова у дошкільному закладі освіти, яка включає використання казок з елементами дидактичних ігор, мовленнєво-ігрові казкові ситуації, театралізовану діяльність, заняття, творчі ігри з текстами, складання казок, розповідей, віршів.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, мовленнєва творчість, театралізована діяльність, ігрові казкові ситуації.

The article reveals the creative use of the ideas of V. Sukhomlynsky in the pedagogical practice of modern preschool educational institution. The problem of the literary creativity of children 5-6 years by means of fiction is investigated. The purpose of the study: to open the methodology of using the artistic word as a means of developing the speech work of preschoolers. Methods of research: analysis of scientific and methodological literature, observation, conversations with children. The influence of artistic word on the development of speech work of preschooler is determined. In various forms of artistic and linguistic work, the artistic word is the core, around which create a variety of vivid images, embodied in the means of fine art, music, dance-rhythmic movements, theatricalized play. The developed method of developing the speech work of preschoolers by means of artistic words in a preschool institution of education includes the use of fairy tales with the elements of didactic games, speech-game fabulous situations, theatrical activities, classes, creative games with texts, compilation of fairy tales, stories, poems.

Key words: speech development, speech creativity, theatrical activity, game fairy situations.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначається концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті щодо мовної освіти громадян, реалізація яких повинна забезпечити вільне володіння державною мовою з властивими їй національно-культурними і світоглядними пріоритетами особистості. Суспільству сьогодні накрай потрібні люди, які творчо мислять. Тому формування освіченої, творчої

особистості є одним з першочергових завдань модернізації освіти в Україні. Ідея самоцінності, унікальності дитини, необхідності розвитку її творчого потенціалу дістала відображення в нормативних актах нашої держави («Закон про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та інші).

Орієнтація гуманістичної педагогіки на людину актуалізує вимогу всебічного вивчення потенційних здібностей і суб'єктних проявів дітей, пошук педагогічних засобів, що забезпечують становлення їх творчої індивідуальності. Нині розвиток креативності як здатності до творчості набуває особливої значущості, бо вона є базовою якістю особистості, її ядром, центральною характеристикою. Так, Базовий компонент дошкільної освіти передбачає перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання й навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом забезпечення різнобічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних особливостей, культурних потреб, національних цінностей і практиків на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності, неповторного життєвого шляху дитини, на розвиток у дітей таких особистісних властивостей, як допитливість, ініціативність, самостійність, креативність [1, с. 8].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчує, що в теорії та практиці представлено дослідження різних аспектів, зокрема: формування мовленнєвої творчості дітей у дошкільному закладі (Л. Березовська, Г. Белякова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Н. Луцан); усвідомлення мовлення дитиною (Л. Журова, Д. Ельконін, С. Карпова, Ф. Сохін та інші); мовленнєва підготовка дітей до школи (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Шиліна та інші).

Дослідники дитячої творчості визначили критерії оцінки її результатів у різних видах художньої діяльності: образотворчій (Е. Белкіна, О. Дронова, Т. Козакова), музичній (Н. Ветлугіна, К. Тарасова), художньо-мовленнєвій (А. Богуш, Н. Водолага, Н. Гавриш, О. Монке, С. Чемортан). Лінгводидактичний аспект означеної проблеми знайшов своє практичне втілення у низці дисертаційних досліджень останніх років Т. Алієва, Л. Ворошніна, Н. Гавриш, В. Захарченко, С. Ласунова, О. Монке, Т. Постоян, О. Ушакова та інші). Из-поміж базисних характеристик особистості випускника дошкільного закладу вчені (О. Запорожець, О. Кононко, М. Поддяков та інші) виокремлюють креативність і самосвідомість. Проявами самосвідомості є саморегуляція, самопізнання, самопрезентація, самостановлення і самовираження. Творче самовираження виявляється в різних видах діяльності дитини, зокрема і мовленнєвій.

Відомо, що природа дитячого мислення схильна до творчості. В. Сухомлинський був переконаний, що для того, аби пробудити у малят живу думку, творче джерельце, необхідно дати їм змогу більше спостерігати, помічати красу рідної природи, читати книжки, розповідати казки, складати розповіді. Літературний текст можна успішно використовувати як стимул до дитячої творчості, передусім словесної, розвитку творчих здібностей, що є

найкоротшим шляхом, за словами В. Сухомлинського, до душі вихованця. Відзначаючи надзвичайну роль літературного мистецтва у збагаченні емоційного досвіду, загалом психічного життя дитини, яке під впливом художнього слова стає різноманітнішим та витонченішим у стимулюванні їхніх творчих проявів. Педагог пов'язує це зі здатністю дітей дошкільного віку до емоційного сприйняття літературних творів, намаганням «примірювати» до себе різні за характером образи, здатністю прийняти їхню позицію [6].

Василь Олександрович зробив вагомий внесок у лінгводидактику. Сучасна сухомлиністика досить уважно інтерпретує внесок видатного педагога у дошкільну лінгводидактику.

Мета дослідження полягає у розкритті методики використання художнього слова як засобу розвитку мовленнєвої творчості дошкільників.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, спостереження, бесіди з дітьми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Василь Сухомлинський – є тим класиком педагогіки, який, приділяв слову, як основному засобу навчання та виховання, виключну увагу. «У руках вихователя слово, – стверджує Василь Олександрович, – такий же могутній засіб, як музичний інструмент у руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур у руках скульптора. Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність» [5, с. 160].

Створюючи нові розповіді, казки, оповідання, складаючи коротенькі віршички і розігруючи певні театральні ролі, дитина входить у світ прекрасної фантастичної дійсності. Вона вчиться бути самостійною, чутливою до проблем інших, а також неповторною і оригінальною у своїх вчинках і діях. Креативне мовлення стає засобом самовираження і самореалізації особистості дошкільника.

У фольклорному жанрі казка посідає почесне місце. Вона є найулюбленішим, найпопулярнішим народним твором для дітей, який розкриває «безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих». Казка дозволяє дитині в особливій метафоричній формі пізнати для себе специфічні дитячі теоретичні питання про світ, про добро і зло, і вирішити проблему невизначеності (прогнозувати події, будувати власну поведінку на основі міфологічної картини світу) [5].

Казці як важливого засобу розвитку мовлення надавали особливого значення такі педагоги, як С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші. Так, зокрема В. Сухомлинський акцентував увагу педагогів на використанні казки з метою розвитку творчого мовлення. За його словами, казка – це активна естетична творчість, що захоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, неможливо уявити дитячого мислення і мови. Казка – це духовне багатство народної культури, пізнаючи яке, дитина пізнає серцем

життя народу. Створення казок, за автором, – це один із найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Якби не творчість, не складання казок, мовлення багатьох дітей було б плутаним, а мислення – хаотичним. Саме казка, на його думку, задовольняє жадобу дитячого пізнання, інтерес до навколишнього. Чарівний і дивовижний, веселий і життєстверджуючий світ казок входить у душу кожної людини з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси і справедливості [6, с. 178-190].

У казках відсутні детальні описи природи, інтер'єру – все підпорядковане стрімкому розвитку подій. Казка завдяки елементам ілюзорного і фантастичного відбиття світу справляє глибоке емоційне враження на дитину, приводить у рух її уяву, духовні сили. Логічно послідовний виклад, чітка побудова, влучність у вживанні фразеологізмів викликають неусвідомлене задоволення, сприяють засвоєнню традицій народно-поетичного мовлення. Лексика казок точно відповідає особливостям предметно-образного мислення дитини.

Казка, вводячи дошкільника у світ фантазії, пробуджує їх до активної діяльності. Спочатку до співтворчості, а у щасливому випадку – до творчості. Дитина через емоції і почуття, викликані казкою, сприймає колорит народності в передачі казкового образу, красу рідної мови.

Занурення дітей в різноманітні види мовленнєвої діяльності (заняття, гри, вирази, театральна, художньо-мовленнєва діяльність та інші), як зазначають науковці, сприяють розвитку діалогічного, монологічного та творчого мовлення дітей. У різних видах художньо-мовленнєвої творчості художнє слово є стрижнем, навколо якого створюються різноманітні яскраві образи, втілені засобами образотворчої діяльності, музики, танцювально-ритмічних рухів, театралізованої гри тощо. Важливо допомогти дітям відчути різні нюанси образу, сприйняти й усвідомити вжиті автором способи його створення та знайти власні [2].

Програми навчання й виховання в закладах освіти («Дитина», «Я у світі», авторська програма «Граїлик») надають простір для творчого використання педагогами різних педагогічних технологій з метою постійного удосконалення умов для успішного розвитку дітей. Пошук педагогічних технологій побудови розвивального освітнього процесу спонукає шукати нові нетрадиційні форми роботи. Для розв'язання навчальних завдань широко використовують дидактичні казки. Характерною особливістю дидактичних казок є те, що їх створюють дорослі для навчання та виховання дітей. Яке навчальне завдання не розв'язував би педагог, діти його сприймають не як навчання, а як захоплююче казкове дійство.

Головний елемент дидактичної казки – дидактичне завдання. Таке завдання вплетене в казку, діти розв'язують успішніше і швидше, тому що у казковому просторі їм діяти значно простіше ніж у реальному. Непомітно для себе, без особливих зусиль діти виконують дидактичне завдання, допомагаючи казковому герою або самостійно вигадуючи його пригоди. Така дидактична казка сприяє закріпленню правильної звуковимови, збагаченню словника,

розвитку зв'язного мовлення. Наведемо приклад заняття з використанням дидактичної казки.

Заняття з художньої літератури (фрагмент). Дидактична гра "У світі ілюстрацій"

Мета: продовжувати вчити дітей складати зв'язні висловлювання творчого характеру, розігрувати казкові ситуації.

Матеріал: ілюстрації за змістом казок.

Правила гри: кожній дитині дається набір ілюстрацій із різних казок (2-3 казки). Діти розповідають за ілюстраціями, використовуючи образні вирази, порівняння, приказки, зачин та кінцівку казки. У другій половині заняття дітям пропонують розіграти події, зображені на ілюстраціях за змістом казок.

Дидактична гра «Розкажи і покажи»

Матеріал: ілюстрації до знайомих казок.

Хід гри: Варіант 1. Дитина за ілюстрацією описує одного з героїв казки, інші відгадують, хто вони, з якої казки. Перемагає та дитина, за описом якої інші відгадують найшвидше героя казки.

Варіант 2. Діти поділяються на дві команди. Обирають собі ілюстрацію. Одна команда дітей загадує казку і показує немовними засобами виразності (використовуючи певні атрибути), інша відгадує і навпаки.

Інтегроване заняття з розвитку мовлення і малювання: «Склади історію про позитивного і негативного героя і намалюй»

Мета: виявити вміння дітей складати творчі розповіді, оцінювати поведінку героїв, розвивати зв'язне мовлення, зображувати на папері свої розповіді.

Матеріал: аркуші паперу поділені на дві частини, фарби.

Хід заняття: вихователь пропонував дітям скласти цікаву історію про свого улюбленого казкового героя, та героя, який їм не дуже подобається, тобто про негативного. Намалювати їх. Діти складають розповіді, малюють за змістом своїх казок.

Ігрова ситуація: «Зустрічай нового героя»

Мета: розвивати вміння дітей вводити до змісту казки нові персонажі, наділяти їх не характерними для них властивостями, розігрувати казкові ситуації.

Немовні засоби самовираження: міміка, жести, рухи.

Хід гри: вихователь пропонував дітям змінити персонажів із знайомої казки, наділити їх нехарактерними для них рисами і властивостями поведінки.

Ефективним засобом розвитку творчого мовлення є наочне моделювання засобами художньої літератури. Розвиток у дітей активного мовлення, ширшого використання засобів мовлення, логічних прийомів і операцій є одним із важливих завдань підготовки дітей до школи.

Починаючи з молодшого віку дітей можна вчити моделювати за кольором величиною. Це може бути звичайне площинне моделювання казок «Ріпка», «Колобок», «Рукавичка». Діти досить легко розуміють принцип підбору умовних замісників персонажів казки і з інтересом займаються цією діяльністю.

Крім казок для роботи можна обрати емоційно забарвлені дитячі віршики, оповідання, твори малих фольклорних жанрів.

Головною метою в роботі з дітьми цього віку є навчити дітей самостійно розповідати та переказувати казки, літературний твір, скласти розповідь. Використання схем – моделей допомагає дітям послідовно оволодівати вмінням переказувати спочатку окремі епізоди, а потім і всього твору в цілому та навичками складання розповідей. Вид моделювання обирають залежно від мети заняття. Діти опановують в основному графічні моделі предметів і дій. Такі графічні моделі використовують на заняттях, на яких діти навчаються переказувати твори, або для полегшення запам'ятовувати вірші під час розучування. На цьому етапі доцільно пропонувати на занятті графічні моделі у готовому вигляді, а у вільний час діти вчать зображувати схеми самостійно. Для дітей старшого дошкільного віку завдання з розвитку мовлення значно ускладнюються. У цьому віці дітей учать складати творчі розповіді на запропоновану педагогом тему або за власним задумом.

Застосування схем-моделей спрямоване на розвиток зв'язного мовлення, мислення, уваги, пам'яті, творчого потенціалу дітей. Набуті дітьми уміння наочного моделювання у складних формах стають підґрунтям словесної творчості дітей. Дітям старшого дошкільного віку пропонують на заняттях не лише користуватися готовими планами-схемами, але й будувати їх самостійно. Таке моделювання дає змогу закріпити знання дітей про структуру казки і сприяє кращому запам'ятовуванню послідовності дій у ній. Діти вчать самостійно зображувати не лише героїв або предмет, але й рух (стрілочкою) та малювати схеми до окремих епізодів. Потім діти переказують ці епізоди, використовуючи свої намальовані схеми. Надалі, під час ознайомлення дітей з оповіданнями дошкільників вчать передавати емоції та різні види рухів на схемах.

У вільний час дітям дуже подобається малювати схеми до казок та оповідань. Це, у свою чергу, допомагає краще запам'ятовувати героїв твору, послідовність дій у ньому, передавати інтонаційні відтінки мови героїв та імітувати їхні жести, рухи, міміку. Розігрування, драматизація епізодів або усього твору – це також своєрідне моделювання у русі. Іноді діти отримують домашнє завдання: намалювати самостійно схему до казки чи оповідання і розповісти їх батькам.

Використання схем під час складання описових розповідей полегшує оволодіння дітьми зв'язним мовленням, адже наявність наочного плану робить такі розповіді чіткими, зв'язними, послідовними та поширеними. У результаті проведеної роботи діти на кінець навчального року можуть самостійно складати схеми і добирати символічні знаки, за якими створюють авторські оповідання, казки, казки на новий лад, а згодом – і власні вірші.

Варто звернути увагу, що ознайомлюючи дітей з художньою літературою, вихователь має підвести їх до елементарного аналізу літературно-художньої структури твору; навчити розуміти основний його зміст, ознайомити з жанровими композиційними, мовленнєвими особливостями різних творів.

Здобуті літературні знання дошкільнята зможуть використовувати під час складання власних розповідей[2, с.15].

Отже, сприймання художніх творів – це складна пізнавальна діяльність дітей, яка викликає в дитини емоційні переживання, співчуття героям літературних творів, стає регулятором поведінки дитини. Навчити дитину сприймати і розуміти художній твір у єдності думки і почуття – це означає виховати в майбутньому талановитого читача. Чим більш глибоким буде сприймання дітьми змісту художнього твору, тим більшим буде його виховний вплив на дитину.

Поглиблена робота по ознайомленню з художніми творами помітно впливає на розвиток мови дітей, на самостійну їх творчість. У власних розповідях вони широко користуються яскравими мовними зворотами, запозичених з літературних творів і створених самостійно. Розповіді їх характеризуються багатством змісту і композиційною будовою.

Отже, у результаті цілеспрямованої, систематичної роботи ми домоглися від дітей уміння самостійно складати творчі розповіді, створювати ігрові казкові ситуації, виражати своє ставлення до казкових героїв. Проведена робота дала можливість розвинути творчий задум дитини, її можливості. Гра сприяла розвитку творчих здібностей дитини. У процесі гри діти легко складали казкові сюжети, виходили із ситуації, що склалася, відтворювали їх.

На основі вищезазначеного можна зробити висновки.

1. У різних видах художньо-мовленнєвої творчості художнє слово є стрижнем, навколо якого створюються різноманітні яскраві образи, втілені засобами образотворчої діяльності, музики, танцювально-ритмічних рухів, театралізованої гри тощо.

2. Розроблена методика розвитку мовленнєвої творчості дошкільника засобами художнього слова у дошкільному закладі освіти включає використання казок з елементами дидактичних ігор, мовленнєво-ігрові казкові ситуації, театралізовану діяльність, заняття, творчі ігри з текстами, складання казок, розповідей, віршів тощо.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Бельська Г. В., Богінч О. Л. [та ін.]. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

2. Богуш А. М. Індивідуально-творче самовираження дітей дошкільного віку в ігрових ситуаціях / А. М. Богуш // Особистість у єдиному освітньому просторі. – Запоріжжя, 2014. – с. 48-51.

3. Гавриш Н. В. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н.В. Гавриш // Дошкільне виховання. –2006. – № 3. – С. 15.

4. Запорожец А.В. Психология восприятия ребёнком-дошкольником литературного произведения / А. В. Запорожец // Избранные психологические

труды: В 2-х т. Т.1. Психическое развитие ребёнка. – М.: Педагогика, 1986. – 320 с.

5. Сухомлинский В. А. Комната сказки // Избранные произведения в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1980. – Т.3. – С. 188–200.

6. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям. / В. О. Сухомлинський. – К.: Акта, 2012. – 538 с.

7. Ушакова О. С. Развитие поэтического слуха как средство формирования словесного творчества детей 6-7 лет // Художественное творчество в детском саду / Под редакцией Н.А. Ветлугиной. – М.: Просвещение, 1994. – С. 139 – 142.

Коляда Наталія, Кравченко Оксана

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Автором розкрито теоретичні та прикладні аспекти громадянського виховання студентської молоді крізь призму педагогічних ідей В. О. Сухомлинського – непересічної особистості, видатного педагога, публіциста, дитячого письменника, директора відомої на весь світ Павлівської школи. Уясовано, що результативність громадянського, національно-патріотичного виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми та методи виховної діяльності стимулюють розвиток активності, свідомості, цілеспрямованості, самоорганізації, самоуправління. Як свідчить аналіз сучасної виховної практики діяльності закладів вищої освіти, активізується громадянська позиція студентської молоді, про що свідчать численні національноукраїнські та регіональні заходи, акції.

Ключові слова: *В. О. Сухомлинський, громадянське виховання, громадянськість, студентська молодь, педагогічні ідеї, педагогічна біографістика.*

The author uncovers the theoretical and applied aspects of the civic education of student youth through the prism of V.A. Sukhomlinsky's pedagogical ideas outstanding personality, outstanding teacher, publicist, child writer, director of the Pavlik school, known throughout the world. It is shown that the effectiveness of civil, national-patriotic education depends to a large extent on the extent to which these or other forms and methods of educational activity stimulate the development of activity, consciousness, purposefulness, self-organization, self-management. As the analysis of modern educational practice of institutions of higher education proves, the citizenship of students is intensifying, as evidenced by numerous national and regional events and actions.

Key words: *V.O. Sukhomlinsky, civic education, citizenship, students' youth, pedagogical ideas, pedagogical biography.*

Побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру, виховання ціннісного ставлення до соціального оточення та самої себе, національно свідомого, високоосвіченого, життєво компетентного, толерантного громадянина – патріота, здатного до саморозвитку та самовдосконалення, відповідального перед своєю нацією [2].

Законодавча і нормативна база в нашій державі визначає громадянина як людину, яка живе в демократичній країні і має конституційні невід'ємні громадянські права і свободи. Соціальну значущість громадянського виховання підтверджують Концепція громадянського виховання особистості в умовах